

ATRIUM

ÉPÍTÉSZET·LAKÁSMŰVÉSZET·DESIGN

1998/4. AUGUSZTUS-SZEPTEMBER • 960 FT

TÉGLAARCHITEKTÚRA • JUHANI PALLASMAA • YCAMI
HENCZEI KÉZJEGYEK • A NÁDPÁLMA ALAKVÁLTOZÁSA
TÁRSASHÁZ-ÉPÍTÉSZET • ZSOLNAY • FÜRDŐDESIGN

ÉPÜLETES KERTEK

- KERTI ÉPÍTMÉNYEK

A KERTMŰVÉSZET TÖRTÉNETÉT FELDOLGOZÓ KÖNYVEKET LAPOZGATVA A FRANCIA- ÉS ANGOLKERTEK SAJÁTSÁGAI TAGLALÓ FEJZETEKBE MINDIG BIZARR, NEMEGYSZER MEGHÖKKENTŐ, A LEGKÜLÖNBÖZŐBB KULTÚRKÖRHÖZ TARTOZÓ KERTI ÉPÍTMÉNYEK KÉPEIRE BUKKANUNK. A BAROKK KERT HOSSZAN FUTÓ TENGELYEIT KÜLÖNÖS KIS PAVILONOK ÉS PROFÁN CÉLOKAT SZOLGÁLÓ ANTIK TEMPLOMOK ZÁRJÁK LE, A SZENTIMENTÁLIS PARKOK KANYARGÓ ÖSVÉNYEI PEDIG GÓTIKUS MŰROMOKHOZ, REMETESÉGHEZ, TÖRÖK MECSETHEZ, EGYIPTOMI PIRAMISHOZ VAGY ÉPPEEN KÍNAI PAGODÁHOZ Vezetnek. MINDKÉT KERTMŰVÉSZETI STÍLUS A FŐÉPÜLETEN TÚL SZÁMTALAN KIS ÉPÍTMÉNY – SZAKSZÓVAL FABRIQUE – HATÁSOS ELHELYEZÉSÉVEL GONDOSKODIK ARRÓL, HOGY A PARKBAN TETT SÉTA KELLŐKÉPPEN VÁLTOZATOS ÉS LÉLEKEMELŐ LEGYEN.

Történetünk a Napkirály 1670-ben épített teázópavilonjával, a Trianon de Porcellaine-nal kezdődik. A kínai pavilon ettől kezdve az európai kertek kötelező attribútuma lett. (Esterháza egyenesen hármatalálhatunk belőle.) A pavilon elnevezés némileg megtévesztő. Ezek az épületek többnyire kő alapon épültek, van közöttük nyitott, valóban pavilonszerű, de zárt, többszobás építmény is. Tetőszerkezetük általában csengettyű és sárkánydíszes, pagodát idéz. Belül kínai mintás tapéta (esetleg falfestés) fogadja a látogatót és természetesen porcelán minden mennyiségben. A 17-18. században Európán valóságos kínai divathullám söpört végig, amely korántsem merült ki a porcelángyűjtésben, a kínai pagodák emelésében és a kínai-záló szobabelsők megalkotásában. Jelmezbálokat és ünnepélyeket is rendeztek ebben a stílusban, amelyekről némi fogalmat alkothatunk Gottfried Rotenstein pozsonyi nemes korabeli beszámolóját olvasva, aki gróf Pálffy János vigasságára volt hivatalos: „1767-ben

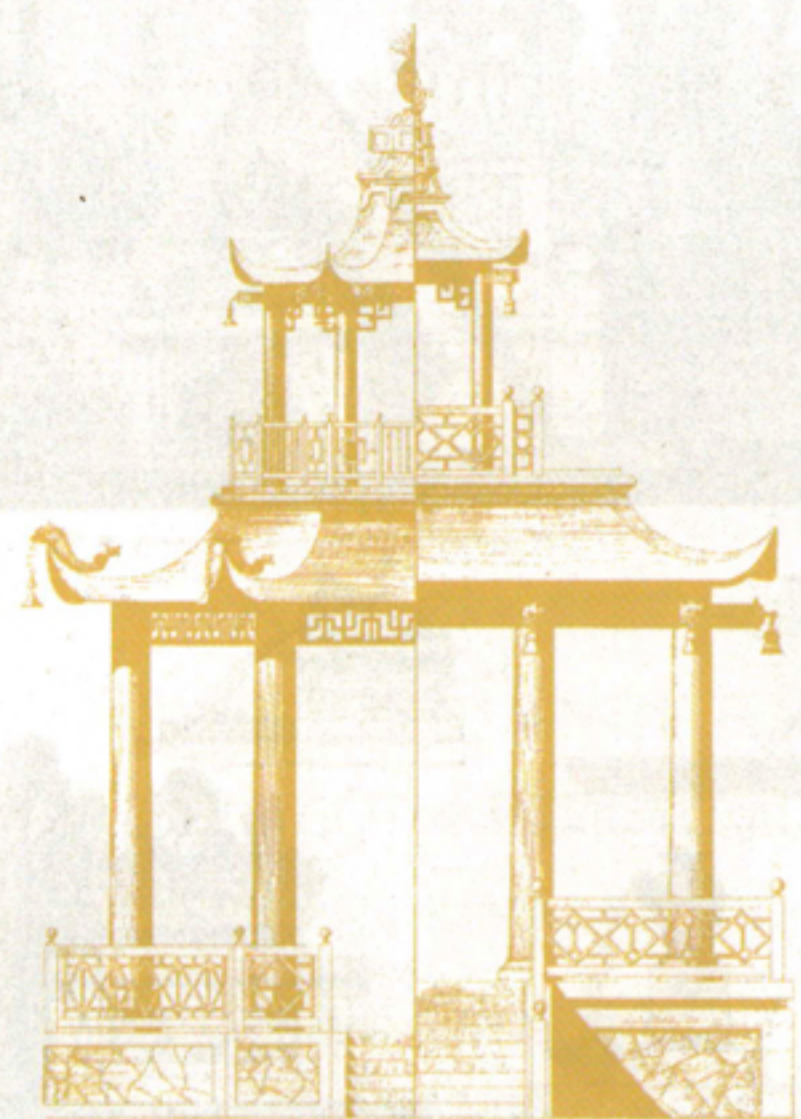
nagyszerű kínai mulatságot tartottak, amelyen Mária Terézia, II. József, Krisztina főhercegnő és Albert, szász-tescheni herceg is megjelent. Ötven lovas és hölgy öltözködött kínai módra sárga selyembe, amelyet kék sárkányok képei díszítettek. Köztük volt Krisztina főhercegnő is, aki gyönyörű kínai ékszer hordott. [...] A kínai császárt, akinek mellé aransárkányt hímeztek, hat kínai vitte egy baldachinos, sok sárkányképpel és csengettyűvel díszített trónon. [...] A falakra kínai alakokat, fákat és gyümölcsöket festettek, és virágfüzereket akasztottak. Az asztalon az édesség kínai tájat ábrázolt, falvakkal, kertekkel és palotákkal, csupa kókusz-, pálma- és banánfák közt, és mindez ki-világítva. Még a nankingi porcelántorony mása is látható volt. Micsoda gyönyörű látvány! Azt képzeltem Kínában vagyok, olyan természetes volt mindez az utánzat.” (Rapaics Raymund: Magyar kertek, Bp. 1993, 108. oldal)

Nem kevésbé bizarr a barokk kert másik etalon építménye, a műbarlang vagy más néven grotta. A hűtözés cél-

KERTI ÉPÍTMÉNYEK
C. MOTTE SZÍNES
LITOGRFÁIJA, 1820

EGY 18. SZÁZADI
ANGOLPARK KINAI
PAVILONJA

jára szolgáló grották általában speciálisan kiképzett termek voltak, és szintén kerti fabrique-okban kaptak helyet. A gróf Erdődy család pozsonyi kertjében Rotenstein ilyenl is találkozott: „az épület belseje pompás barlang, kirakva szép kagyló- és csigahéjakkal, piros korallokkal és ásványokkal romok módjára, hét tükör is van benne, amelyek keretét csupa kagyló- és csigahéjből rakták össze. Kagylóhéjtalpatzonok áll 24

nagy porceláncsoport, midégyiknek a közepén két-két gyertyatartó, és négy egyszerű porcelánalak [...]. A padló helyét piros, fehér, kék és sárga kavicsokkal rakták ki virágos parter módjára, a mennyezeten sok kagylóhéjfüzér van, mikor a barlangot éjjel kivilágítják, úgy fénylik, hogy alig látni benne.” (Rapaics Raymund: Magyar kertek, 106. oldal)

Ha úgy gondoljuk, hogy mindezt a szépet és jót már nem lehet tovább fo-

kozni, tévedünk, mert a szentimentalista kerteknek a természetesség és egyszerűség jegyében sikerült a barokk furcsaságokon túllépni, vagy inkább túlszárnyalni azt. A világ négy égtájáról származó, egzotikus épületek divatja a 18. század második felében Angliából indult hódító útjára. Chambers, aki később a híres Kew Garden vezető építészé lett, Kína művészetéről írott könyveiben (1752–1772) fejtette ki az angolkert változatosságát propagáló és a gyakorlatban meg is valósuló nézeteit. Mivel az angolkertben meghatározott érzetek kiváltása a cél (bármilyen áron történjék is az), a kertépítészeti elemek a hatáskeltés eszközeivé vál-

PIRAMIS, AMELY
VALÓJÁBAN
JÉGVEREM
DESERT DE RETZ,
CHAMBOURCY

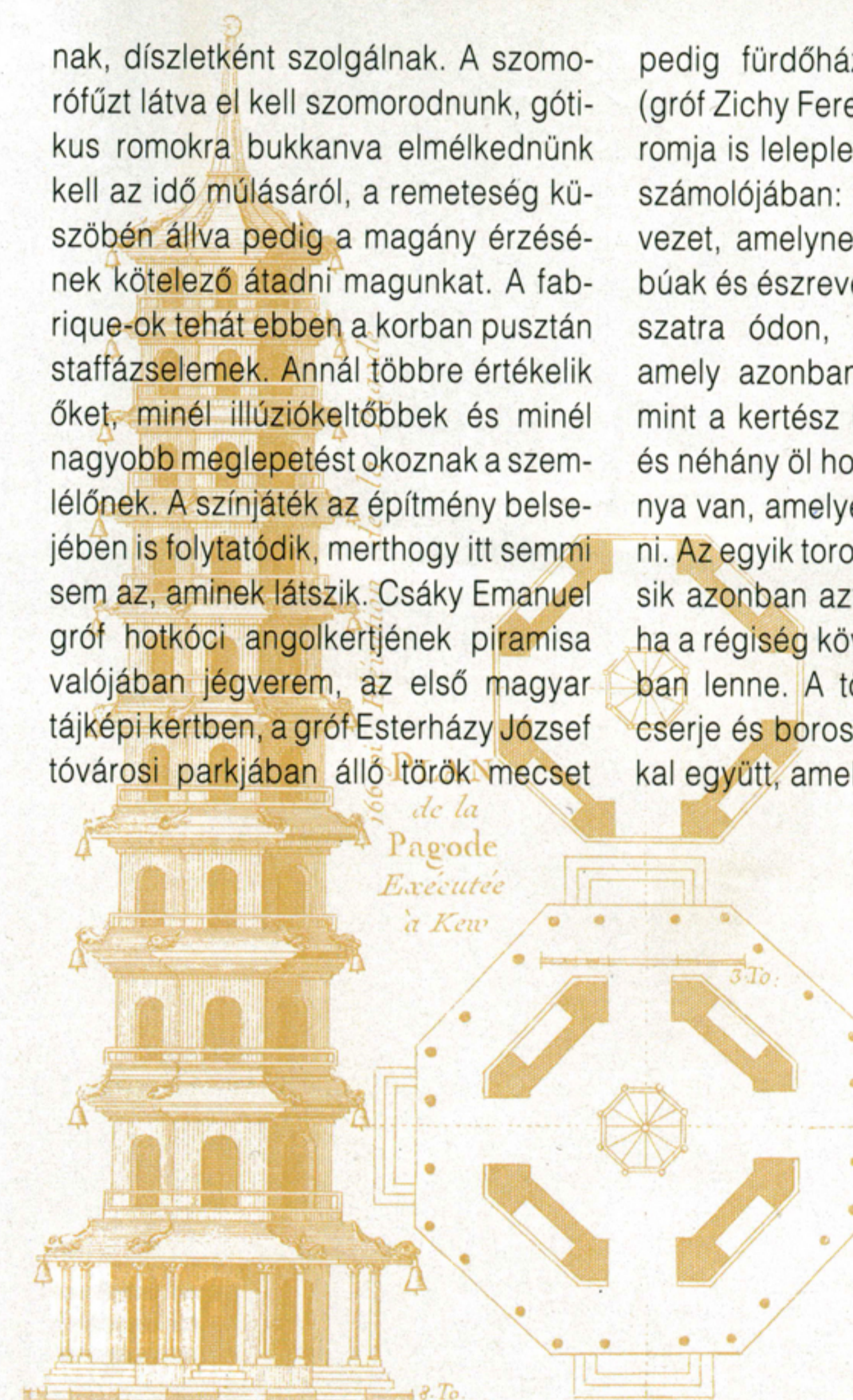

A CHÂTEAU DE
WIDEVILLE
NYMPHANEUMA
1635–1640

kéletesebbé teszik a látszatot; ősrégi kapu, amelynek tetején nagy kőlapon több száz éves felirat olvasható; az egyik torony vaskos melléképülete, amely régi földalatti börtön benyomását ébreszti, ódon aijtájával, amely fölött régi, hősi szobor áll; régi kőhíd, amelyet hajdanában emeltek az itt folyó patak vize fölé; a magas, százéves hársak, amelyek az épületet beárnyékolják és az erdei magány - mindez rendkívül egységes hatásban olvad össze és senki sem gondolná, hogy itt kertészlak áll, amelynek néhány éve

nek, díszletként szolgálnak. A szomoróút látva el kell szomorodnunk, gótikus romokra bukkanva elmélkednünk kell az idő múlásáról, a remeteség küszöbén állva pedig a magány érzésének kötelező átadni magunkat. A fabrique-ok tehát ebben a korban pusztán staffázselemek. Annál többre értékelik őket, minél illúziókeltőbbek és minél nagyobb meglepetést okoznak a szemlélőnek. A színjáték az építmény belsejében is folytatódik, merthogy itt semmi sem az, aminek látszik. Csáky Emanuel gróf hotkóci angolkertjének piramisa valójában jégverem, az első magyar tájképi kertben, a gróf Esterházy József tóvárosi parkjában álló török mecset

pedig fürdőházként szolgál. Vedrőd (gróf Zichy Ferenc birtoka) gótikus műromja is lelepleződik Rotenstein útibeszámolójában: „az út árnyékos ligetbe vezet, amelynek fáit nagyon sötétlombúak és észrevétlenül lep meg egy látszatra ódon, gótikus vár látványa, amely azonban valójában nem más, mint a kertész lakása. Az épület húsz és néhány öl hosszú, és két magas tornya van, amelyekre fákat sikerült ültetni. Az egyik torony még sértetlen, a másik azonban azt a látszatot kelti, mint ha a régiség következtében omladozóban lenne. A törmelék közt növe sok cserje és borostyán, más folyondárokkal együtt, amelyek rákúsztak, még tö-

PAGODA A WALESI
HERCEGNŐ
KERTJÉBEN,
KEW GARDENS,
LONDON, 1761–1762

ÁMOR TEMPLOM
A KIS TRIANON
PARKJÁBAN,
VERSAILLES, 1778

ANTIK OSZLOPOT
UTÁNZÓ ÉPÜLET,
DÉSERT DE RETZ

még nyoma sem volt.” (Rapaics Ray-
mund: Magyar kertek, 162. oldal)

Vajon a kor embere, akinek mint a Wertherből és a Fanni hagyományaiból tudjuk, egyáltalán nem volt ellenére egy kis zokogással egybekötött, édesbús szenvelgés a szomorúfüzek árnyékában, megfelelően tudott-e érezni az utáncatokat látva, s az átélést segítő, erkölcsnevesítő, szentenciózus feliratokat olvasva? Tudott-e lelki életet élni a kertben, ha az kötelező volt? De számunkra ugyanilyen izgalmas kérdés az is, hogy fel tudjuk-e fogni jelen idejű szólításként ezeket az építményeket, vagy csupán megmosolyogtató kuriózumként kezeljük őket, amelyekkel elegendő a színes albumok lapjain találkozoznunk. A kérdést az élet dönti el. A magyarországi tájképi kertek eltűntek, Európában járva viszont még találkozhatunk ilyen fabrique-okkal, s a szembesülés során kiderül, jelentenek-e számunkra valamit, és hogy mit is gondolunk felőlük valójában. ♦

Nyugat – Dunántúl szív
magas színvonalú, 1000
ahonnan berendezheti
a konyhától a hálószoba

Több, mint húsz európai
termékeiből választhat
klasszikus, sőt antik stílu

Külön hotel és panzió p

Szolgáltatásaink: tervezé
szerelés • lakberendezé

kom

Konyhastúdió –

9027 Győr Kiskút
Tel./ fax: 96/323-41